

1864–1914

PILISZKY ISTVÁN
NYOMDÁSzsÁGÁNAK
ÖTVENÉVES JUBILEUMÁRA
EMLÉKÜL

A FRANKLIN-TÁRSULAT
NYOMDAI SZEMÉLYZETE

FÉLSZÁZAD A MUNKA HARCMEZEJÉN

**A jubileumi bizottság megbízásából írta
Andai Gyula**

1864–1914

Szálljon dalunk a magasba, énekeljük a munka bús, de szent dalát...

Fölemelő, édes, ritkán érzett öröm hatja át szívünket, lelkünket, egész lényünket mámoros hangulat tölti be: – ma ünnepelünk, mert nagy ünnepünk van! Egy munkástársunk életében ma ragyogóan piros ünnepnap van.

Mennyi sír nyílt meg ezer és ezer munkástársunknak ez idő alatt, mennyi elhullott remény veszett a semmiségbe, mennyi sok küzdés, szenvedés jelzi ezt a hosszú utat, melyet jubiláns munkástársunk befutott. Egy pillanatra megáll a határkőnél, amelyhez ma érkezett és visszatekint abba a sivár semmiségbe, mely félszázados munkásságát zárja magába és... ábrándozik.

... A munkás a mindenség ura, ő irányítja a világot. A mindent magába foglaló emberi lét csak a munkáskezektől függ, csak akkor él, akkor létezhet mindenki, ha ezek a karok dolgoznak, ha ezek a kezek a munkától kérgesek! Én is egyike vagyok a munkások millióinak! Ötven éven át dolgoztam! Kivettem részem a világot fenntartó munkából, egyike voltam azoknak, akik irányítják, mozgatják az emberiséget fenntartó gépezetet. Valaki és valami vagyok! Büszke öntudattal kiáltom a világnak; munkásember voltam egy félszázadig és az maradok amíg élek!!

... Igen, csak ábránd ez öreg barátunk, Piliszky István! Még hosszú út van odáig, amíg munkásember így beszélhet, még sok millió munkáskéz fog ifjonta élettelenül lehanyatlani, amíg a munkásság megkapja azt a becsülést, mely őt megilleti, amíg az Élet megadja neki azt a részt, melyet megérdemel. Egyelőre azonban csak dolgozz tovább és dolgozzunk veled együtt munkástársaid, egyelőre csak a jövőbe vetett hit és remény éltet bennünket.

Majd egyszer... Piliszky barátunk, majd egyszer, ha az utánunk következő harmadik, negyedik, vagy tizedik generáció is már le fog tűnni az élet színteréről: – talán meg fog érni a munka gyümölcse is...

Ha majd az emberi érzés és ösztön a munkát és munkást mindenek fölé fogja helyezni: – ha majd a világot a munka és a munkás fogja uralni; – ha majd a munka és munkás elfoglalja alkotó és teremtő erejéhez méltó helyét; – ha majd a munka és munkás kivívta magának az élet minden terén a legnagyobb tiszteletet és becsülést; ha majd nem lesz más hatalom a világon, mint a munka és munkás: – akkor, akkor... mint az áhitatos imádság fog hangzani munkástársaink ajakán: Ünnepünk van, pirosbetűs ünnepünk: egyik munkástársunk munkában eltöltött életének aranyünnepét ünnepeljük.

Addig azonban maradjunk meg szerény kis világunkban. Örüljünk ennek a röpke fénynek, mely Piliszky kollegánk félszázados munkásságának évfordulóján felcsillan és reméljük, álmodjunk egy szebb, nyugodtabb, boldogabb jövőről.

*

Piliszky István életrajza nem foglal magában rendkívüli eseményeket. A nyomdászatnál töltött 50 év szakadatlan munkában telt el és ha ez emberöltőnyi életről nem is jegyezhetünk fel rendkívüli tényeket, mégis érdemes nagy vonásokban megörökíteni a jubiláns félszázados pályafutását.

Piliszky István, Budapesten, 1850 augusztus 20-án született. Hat testvér közül a kis Pista volt a negyedik és szülei – Piliszky János bérkocsis és neje született Zsolnay Katalin – szűkös viszonyok közt élvén, iskoláztatása már a negyedik elemi osztálynál befejeződött, 1863 december 7-én, tehát 13 éves korában a legboldogabb gyermekkorból kiragadva, betűszedő-tanonc lett Noséda Gyula Egyetem- és Papnövelde-utca szögletén lévő nyomdájában.

A cég csődbejutása folytán itt csak kilenc hónapot tölthetett, tanulását a Barátok terén (ma Ferenciek-tere) létezett Emich Gusztáv-féle (később Athenaeum) nyomdában fejezte be.

Öt hónappal felszabadulása után nyomdász pályájának első állomásához, a Noséda-nyomdába került vissza, mely cég ellen időközben a csőd megszűnt. Anyagi gondjai miatt azonban itt csak nagyon rövid időt tölthetett, három hónap után már a Fanda és Frohner nyomdában találjuk.

Az élet nyomorúságát és küzdelmét már kora ifjúságában megismerte. Nem csak önmagáról kellett gondoskodnia, de szülei és testvérei is rászorultak az akkori időben nagyon is szűkös keresményére. Ily körülmények között érthető, hogy oly kondíciót keresett, hol anyagi gondjait valamiképp keresetével ellensúlyozhassa. Ezért nem ütközhetünk meg azon, hogy élete folyását szemlélve, mily sűrű állásváltoztatást észlelünk. Fanda és Frohner nyomdában kilenc és fél hónapot töltött, Heckenast Gusztávnál egy fél évet, Deutsch Lipótnál egy hónapot, Kertész Józsefnél nyolc hónapot. Innen újra Noséda Gyulához került vissza magasabb fizetéssel, honnan hat és fél hónap után már a Magyar Nyomdában találjuk, hol tíz hónapot töltött, majd újra Kertész Józsefhez került vissza.

A régi világban minden munkásra nézve életszükséglet volt a vándorlás, a nagyvilág megismerése. Ebben jubilánsunk sem képezhetett kivételt. Amint többi testvérei oly kereseti viszonyok közé jutottak, hogy szüleit úgy ahogy eltarthatták, búcsút mondott az otthonnak és nekivágott a szabad országútnak.

De mi volt a vándorlás akkor! Öreg munkástársaink közül nem igen akad, aki nem ette volna a «valcolás» édes-bús kenyerét. Nem tartozik ez életrajz keretébe jubilánsunk hosszú vándorútjának leírása, de amikor ma, csendes munkásélete közepette ifjú életének e fejezetéről beszél, szeme felcsillan, lelkét ifjú láng hatja át. Szabad, könnyű szívvel járta gyalog a falvakat, városokat, a dermesztő hideg, vagy égető nap csak vidám dalolásra készítette a széles országúton, a nélkülözés nem fájt neki, a napokig tartó folytonos gyaloglástól felsebzett lábát, fáradságát semmibe se vette, gondtalanul, boldogan élte arany ifjúságának arany szabadságát.

Az ország nagyobb városaiban hosszabb-rövidebb ideig tartó kondíció után Bécsbe jutott, hol másfél évig dolgozott, míg 1873 nyarán a tőzsde okozta hires nagy «Krach» következtében munka nélkül lévén, újra kezébe vette a vándorbotot és Németország felé igyekezett, de csak Brandenburgig juthatott, mert a bécsi «Krach» Németország munkaviszonyaira is kedvezőtlen hatással volt. Egyelőre tehát jobbnak vélte a helyzet javulását itthon bevárni. 1873 szeptemberében került Budapestre, ép az napon, mikor itt a nyomdászat négyszázados évfordulóját ünnepelték. A hazaérkezés öröme csak a keblét dagasztotta, de erszényét nem, mert az bár nem igen volt annyira elkényeztetve, hogy valami sűrűn üdvözölhetett volna belső rekeszeiben pengő forintokat, ezúttal oly rémes laposságban leledzett, hogy még azokat a kétkrajcárokat sem tudta benne feltalálni, amiket abban az időben még Budáról Pestre jövet a Lánchíd-főnél ülő Cerberusnak egy pléh-nyugta ellenében lefizetni kellett. Kénytelen volt tehát a vándorlegények megszokott módjához a «fechtolás»-hoz folyamodni, míg a tizedik járókelőig meg tudta szerezni a hídpénzt és így otthonába juthatott.

A hosszú vándorlás fáradalmait kipihenve, 1873 okt. 2-án Lonkai Antal nyomdájába lépett be, innen 1874 április 4-én Kocsi Sándorhoz kerül, majd 1875 májusában Schlesinger és Wohlauernél találjuk. Ötnegyed évig itthon működve, nyughatatlan vére újra a vándorlásra készítette és hétnapi gyaloglás után Bécsbe jutott, hol három nappal később már Sommer & Co. cégnél talált alkalmaztatást, azonban itt sem volt sokáig maradása, négy hónap után vígan rőtta újra az országutat Németország felé.

El is jutott Frankfurt a/M.-ig, de a tél oly rettenetes zord volt, hogy visszafordulva Karlsruhe-ba jutott. Szerencséjére a Malsch & Vogel cégnél kapott állást, honnan ajánlat folytán a Metz városában lévő Lothringer Zeitunghoz került, hol két évig szedte a lapot.

Innen kilépve Luxemburg felé vette útját, Párisba való igyekeztében arra a szörnyű felfedezésre jutott, hogy egy évre szóló útlevele már csekély két éve lejárt és tudva azt, hogy a francia hatóságok abban az időben mily kegyetlen szigorúsággal kezelték az útleveleket, ezernyi veszély és félelem közt a Rajna mentén Németországot, Svájcot, Bajorországot bejárva, Ausztriába jutott, melynek határán egy osztrák zsandár nem épen szeretetteljes pártfogásába vette és hazulról való hosszú távol létéből és rég lejárt útleveléből úgy vélte, hogy Piliszky barátunk katonaszökevény és mint ilyet négy napra a Stadt Raab-fogházban helyezte el «csendes pihenés»-re, honnan 1879 febr. 2-án zsandárkiséréttel került ezúttal utoljára Budapestre.

Ugyanez év február 9-én belépett a Schlesinger és Wohlauser nyomdába, majd az Egyetértéshez, innen Rudnyánszkyhoz kerül és 1882 május 15-ike óta jelenlegi alkalmaztatása helyén, a Franklin-Társulatnál működik mint főszerkesztő.

1885 május 16-án megnősülvén, nejével, szül. Gruber Jankával, a legboldogabb házasságban él.

*

Sokan vannak Piliszky Istvánt üdvözlők között, akik tanulóéveiket mellette töltötték. Ezek igaz szeretettel és hálával keresik őt fel ötvenéves nyomdászágának ünnepén, mert szakmájuk alapos és pontos elsajátításában nagy része volt Piliszky Istvánnak. Amily jólelkű, szelid magánérintkezésben, amily atyai szeretettel viseltetett úgy szaktársai, mint a hozzá beosztott tanoncokkal szemben, oly szigorú, pedáns a munkában. Azok a tanulók, akik annak idején félték szigorától, ma mint meglett emberek, köszönettel emlékeznek meg egykori mesterükről, mert ma látják, hogy az akkori szigorúsága és pedantériája a betűszedés alapos elsajátítása tekintetében hasznukra vált.

Ma, mikor a nyomdászpályán eltöltött ötven esztendejére visszatekint, fiatalos kedéllyel kezdi el a második félszázadot Piliszky István, a munka embere, akiről nem jegyezhetünk fel nagy tetteket, akinek nevét nem ismeri a nagy általánosság, csak azt mondhatjuk felőle, hogy ötven éve munkásember, ötven év óta dolgozik és ezzel oly sokat, oly végtelenül sokat mondunk, hogy kötetnyi dicséretekkal, fényes ünnepeltetésekkel sem lehet ezt szebben, fenségesebben kifejezni.

ÖTVEN ÉV

**Piliszký István nyomdászágának félszázados fordulója
alkalmára írta Morócz Jenő**

Ólombetűknek csendes birodalma,
Hozzád nem illik rút hivalkodás,
Lekötve tart a gondolat hatalma,
Mely általad lesz szárnyaló, csodás.
Titáni munka, örökös robotban
Véget nem érő hősi küzdelem,
Belőled az ész fényessége lobban,
De babér-ág csak elvétve terem.

Te modern bánya, ahol kincset ásnak
Örökké másért fáradó kezek,
Új útjait vágva a haladásnak,
Hogy rajtuk mások büszkélkedjenek.
Hozzád oly ritkán ér az embereknek
Dicséretéből egy meleg sugár,
Hogy megmaradjon mindig névtelennek,
Ki mélységedbe munkálkodni jár.

De akad azért ünnep néha mégis
A bányatárnák ölmos méhiben:
Megáll a gyorsan járó fürge gép is,
S a sok szorgos kéz íme megpihen.
A sötét ólombányát ragyogóra
Varázsolja a munka ünnepe:
Egy régi harcos ötven éve rójja
A munka útját, s nem fáradt bele!

Nem kürtöli szét hír a nagy világba,
Hogy ki voltál te ötven éven át;
Nevednél tündöklőbb a mécs világa,
A hely csak halvány fényességet ad.
De ha máglyába raknók egy halomba
Félszázados munkádnak erejét,
Világa mint az izzó Nap, ragyogna,
Áldó meleget hintve szertesét.

Ne bántson az, hogy munkád érdeméhez
Az elismerés hangja oly kevés,
Amit szívünk ma teirántad érez,
Az a legdrágább ünnepeltetés.
Örülj a boldog, gondtalan, szép mának,
Hisz holnap már a munka napja lesz,
Az ólombetűk újra visszavárnak...
Pihenés nincs: a munkás sorsa ez!...